

ALMANYA –RUSYA İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA UKRAYNA KRİZİ

Mustafa Nail ALKAN*

Özet

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber Putin Rusyası eski Sovyet coğrafyasında kaybettiği etkisini yeniden canlandırmak amacıyla daha aktif bir yakın çevre politikası izlemeye başlamıştır. Bu çerçevede Rusya yakın çevresindeki ülkelerde Avrupa Birliği ve NATO'nun etkisini azaltmaya çalışmış ve bunu sağlamak için gerektiğinde sert güç kullanmaktan çekinmemiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı tutumu bu politikası ile bağlantılı olmuş ve bu devlet Batı tarafından çevrelenmeye taviz vermeyeceğini göstermiştir. Bu sorunun çözümlenmesinde Avrupalı devletler ve özellikle Almanya'nın tutumu hayati önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Ukrayna, Almanya, Avrupa Birliği, Enerji.

Abstract

After the Cold War Putin's Russia started to enforce a more active policy towards its neighbors to revive its impact in the former Soviet republics. In this framework Russia tried to reduce the impact of the European Union and NATO in its neighborhood countries and didn't hesitate to use hard power if necessary. Russia's attitude towards Ukraine has been appropriate to Russia's policy and Russia showed that it will not compromise containing from the Western states. To solve this problem the behavior of the European states and especially Germany is vital.

Keywords: Russia, Ukraine, Germany, European Union, Energy.

1991 yılında Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber Doğu ile Batı arasında yaşanan 45 yıllık gerginlik de sona ermiş ve tüm dünya rahat bir nefes almıştır. Fakat 2013 yılının son aylarında Ukrayna'da başlayan olayların bugün aldığı hal, yeni bir Soğuk Savaş'tan bahsedilmeye başlanmasına neden olmuş durumdadır. Ukrayna krizi Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra uluslararası sistemi tehdit eden en ciddi kriz olarak ifade edilmektedir (Himmelreich 2014). Söz konusu kriz özellikle Avrupalı devletlerin uzun yıllardır unutmış oldukları Rusya tehdidini yeniden gündeme getirmiştir. Bu süreçte birlikte Almanya'nın başını çektiği Avrupa Birliği üyesi ülkeler Rusya politikalarını yeniden gözden geçirmek zorunda olduklarının farkına varmışlardır.

* Doç. Dr. , Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, nailsecret@gmail.com

Ukrayna krizine çözüm üretme aşamasında hem Rusya ile hem de Ukrayna ile özel ilişkileri bulunan Almanya'ya büyük bir görev düşmektedir. Avrupa devletlerinin özellikle Almanya'dan çözüm odaklı bir Rusya politikası beklemeleri Almanya'nın izleyeceği politikanın önemini daha da artırmaktadır. Fakat süreç şunu çok açık bir şekilde göstermiştir ki Rusya ve Almanya / Avrupa Birliği arasındaki bağımlılıklar Berlin'in daha sert bir politika izlemesini engellemektedir. Öte yandan hem Avrupa Birliği hem de Almanya, Avrupa'nın güvenliğinin Rusya'ya karşı değil Rusya ile birlikte sağlanabileceğinin farkındadır (Majorvd. 2014: 62). Ukrayna krizinin yol açtığı tüm olumsuzluklara rağmen Almanya Rusya'yı kaybetmek istemediklerini, aksine Rusya'yı yeniden kazanmak istediklerini ifade ederek bu devlete olumlu sinyaller vermeyi ihmal etmemektedir.

Ukrayna Krizi

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Rusya Federasyonu 1991-1999 yılları arasında devam eden Boris Yeltsin dönemi boyunca, içeride karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunlar dolayısıyla dış politikadan ziyade iç politikayla uğraşmak zorunda kalmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi eski Sovyet coğrafyasında ve özellikle Doğu Avrupa'da büyük bir değişiklik beraberinde getirmiştir. Bugün birçok eski Doğu Bloku ülkesi Avrupa Birliği'nin üyesidir. Bu durum Rusya Federasyonu'nun Doğu Avrupa'daki siyasi ve ekonomik etkisini Avrupa Birliği'ne kaptırması olduğunu göstermektedir. 1990'lı yıllarda olumlu bir Batı algısı bulunan Rusya, Yeltsin'in Rusya'yı Batı'ya yaklaştırma ve Batıyı örnek alma çabasıyla da bağlantılı olarak yakın çevresindeki ülkelerde etkisini arttıramamıştır (Stewart 2008: 10). Rusya'nın bu politikası 2000 yılında Vladimir Putin'in Rusya Devlet Başkanlığı görevine gelmesiyle beraber değişim sürecine girmiştir. 2000'li yıllar itibarıyla Rusya'nın daha aktif bir dış politika yürüterek Soğuk Savaş sonrası dönemde etkisinin azaldığı bölgelerde yeniden etki kazanma politikası yürüttüğü görülmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa Birliği'nin özel ilişkiler geliştirdiği bir diğer eski Doğu Bloku ülkesi Ukrayna olmuştur. 1994 yılında Avrupa Birliği'ne yaklaşma politikasını temel hedef olarak belirleyen bu devlet Avrupa Birliği'ne üye olamamışsa da birlik ile 1998 yılında bir Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması imzalamıştır (Kuzminvd. 2012: 14). Avrupa Birliği ve Ukrayna arasındaki ilişkiler 2004 yılında Brüksel'in başlattığı Komşuluk Politikası'na Ukrayna'nın da dahil edilmesi ile yeni bir ivme kazanmıştır. Avrupa Birliği Komşuluk Politikası çerçevesinde Brüksel ve Kiev arasındaki ilişkiler güçlendirilerek taraflar arasında 2007 ve 2013 yıllarında "Ortaklık" ve "Geniş Kapsamlı Ticaret" anlaşmalarının müzakereleri yürütülmüştür (Bayraklı 2014: 3). Bunun yanı sıra Avrupa Birliği Komşuluk Politikası bünyesinde bir Doğu Ortaklığı Projesi başlatmıştır. Bu programın teklifi Polonya Dışişleri Bakanı Radoslaw Sikorski'nin önerisi ve İsveç'in desteği ile 2008 yılında gündeme getirilmiştir. Avrupa Birliği bu öneri üzerine daha önce

eski Doğu Blok ülkelerinde yer aldığı Komşuluk Politikasını özelleştirerek Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Ukrayna ve Beyaz Rusya'yı bu programa dâhil etmiştir (Sağlam 2014: 437). Bu Doğu Ortaklığı Projesi'ne dâhil olan ülkelerin en büyüğü olan Ukrayna'nın yalnızca büyüklüğü açısından değil, Rusya ile Avrupa arasında stratejik bir geçiş hattı oluşturmasından dolayı da önem arz etmektedir (Şenay vd. 2014: 18). Doğu Ortaklığı Projesi taraflar arasındaki serbest ticaret anlaşması, ortak dış ve savunma politikası, aşamalı olarak vize kolaylığı ve bilim-kültür ve eğitim alanlarında işbirliğini kapsamaktadır. Doğu Ortaklığı Projesi'nde yer alan ülkelerin Avrupa Birliği ile Serbest Ticaret Anlaşmaları imzaladıkları takdirde 350'ye yakın Avrupa Birliği hukuku düzenlemesini hayat geçirmek zorunda kalacak olmaları Rusya'ya büyük rahatsızlık vermektedir. Zira bu durum Moskova'nın ekonomik gücünü sınırlandıracaktır. Rusya, duyduğu rahatsızlık karşısında Avrupa Birliği'ne alternatif oluşturmak için devreye girmiş ve kimi zaman sert söylemler, kimi zaman ise vaatler yoluyla yakın çevresindeki ülkeler üzerinde nüfuzunu geri kazanmaya çalışmıştır. Yine 1997 yılında imzalanan NATO-Rusya Paketi ile birlikte NATO'nun eski Doğu Bloku ülkelerini kapsayacak şekilde genişlemesi konusunda Rusya'nın endişeleri dikkate alınırken 2000'li yıllarla birlikte Rusya'nın bu konudaki kaygılarının daha az göz önünde bulundurulur olması da Rusya'da hoşnutsuzluk ve endişeye yol açan bir başka konu olmuştur (Ischinger 2014:19). Ukrayna'daki krizin başlamasına sebep olan olaylar da Rusya'nın yakın çevresindeki Batı girişimlerinden duyduğu bu rahatsızlıklar ile bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır.

2013 yılının sonlarına doğru dönemin Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in 28-29 Kasım 2013'te Litvanya'da gerçekleştirilecek olan AB Zirvesi'ne katılmayacağını ve AB ile Ukrayna arasında müzakereleri yürütülen Ortaklık ve Geniş Kapsamlı Ticaret Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklaması ve bunun yerine Rusya'nın liderliğindeki Avrasya Ekonomik Birliği'ne üyelik müzakerelerini başlatma kararı alması Ukrayna'daki AB yanlısı kesimde büyük bir tepkinin ortaya çıkmasına ve Kiev'de protestoların başlamasına yol açmıştır (Bayraklı, 2014: 3). Maidan Hareketi olarak adlandırılan Batı yanlısı protesto gösterileri ve toplumsal tepki Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, Yanukoviç ile görüşerek Ukrayna'yı içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıdan kurtarmak amacıyla Ukrayna'yla devlet tahvili alımına dayanan 15 milyar dolarlık ekonomik yardım ve doğal gazda indirim içeren bir anlaşma imzalamayı önermesinin de etkisiyle şiddetlenmiştir (Özdal vd. 2014: 3). Olayları büyümesi üzerine Yanukoviç 23 Şubat'ta görevini yerine getiremediği gerekçesiyle azledilmiş ve yerine 27 Şubat'ta ArseniYatsenyuk getirilmiştir. Batılı devletlerin amacının Rusya'nın çevresini Batı yanlısı rejimlerle doldurmak ve NATO'nun etkisini genişletmek suretiyle bölgedeki Rusya etkisini azaltmak olduğunu savunan Rusya Ukrayna'da meydana gelen olayları Batılı ülkelerin Ukrayna'nın içişlerine karışmasının bir sonucu olarak görmüş ve Yanukoviç'in Batı destekli gruplarca devrildiğini vur-

gularken yeni hükümeti de meşru kabul etmemiştir (Fischer 2014: 1). Arseni Yatsenyuk'un liderliğinde yeni hükümetin kurulmasının ardından Rusya'nın üç amacı olmuştur:

1. Kırım'daki mevcut durumu sürdürmek,
2. Ukrayna sorununun Batılı devletlerce diplomatik yollardan çözülmesini engellemek,
3. Medyayı kullanarak Doğu Ukrayna'da halkı politize etmek.

Yeni hükümetin kurulması Ukrayna'da istikrarsızlığı yok etmemiş, aksine Ukrayna toplumunu daha da karıştırmıştır. Yatsenyuk'un seçilmesinin ardından alınan Rusçanın resmî dil olmaktan çıkarılması gibi kararlar Rus nüfusun yoğunlukta olduğu Kırım'da Rusya yanlısı gösterilerin patlak vermesine ve kamu kurumlarının Rusya yanlıları tarafından işgal edilmeye başlamasına neden olmuştur. Kırım'daki gösteriler kısa süre içerisinde Rus nüfusun bulunduğu Ukrayna'nın doğusundaki diğer şehirlere de sıçramıştır. Olayların neticesinde 27 Şubat'ta Rusya yanlısı kişilerce işgal edilen parlamento Kırım'da 25 Mayıs 2014 tarihinde referanduma gidilmesi kararını almıştır. Ertesi gün ise Rusya'da bir askeri tatbikatın gerçekleştirilmesi, Rus parlamentosunda Kırım'a herhangi bir askerî sembol taşımayan tek tip üniformalı silahlı grupların yerleştirilmesi kararının alınması ve bölgeye yakın Rus helikopterleri ile Rus gemilerinin harekete geçirilmesi Rusya'nın Kırım'a askeri müdahalede bulunacağı endişesine yol açmıştır (Özdam vd. 2014: 8). Bu gelişmeleri Sivastopol ve Simferol havaalanlarının Rusya yanlısı kişilerce işgal edilmesinin izlenmesi üzerine daha önce 27 Şubat'ta Kırım parlamentosunun işgal edilmesinin hemen ardından Avrupa Parlamentosu'nca yapılan ve Rusya'ya, 1994 yılında imzalanan Budapeşte Memorandumu ile bu devletin Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü tanıdığını hatırlatan uyarı 1 Mart'ta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından tekrarlanmıştır. Putin bu uyarılara cevaben 4 Mart tarihinde, kendilerinin Ukrayna Devleti ile herhangi bir anlaşma imzalamış olmadıklarını ve Ukrayna'nın Rusya'ya doğal gazdan kaynaklanan borçlarının bulunduğunu belirterek Budapeşte Memorandumu'nu tanımadıklarını ifade etmiştir (Puglierin 2014).

Kırım'da yapılması planlanan referandum 16 Mart 2014'te hayata geçirilmiştir. Nüfusunun % 58,5'ini Rusların oluşturduğu bu bölgede Tatar nüfus referandumu boykot ederken yaklaşık 1 milyon 200 bin kişinin katıldığı referandumda seçmenlere sorulan "Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını isteyip istemedikleri" şeklindeki soruya seçmenlerin % 95,5'lik bir kısmı evet cevabını vermiştir (Morris, 2014). Referandumun ardından Kırım parlamentosu Rusya'ya bağlanma kararını açıklamış, Rusya da Kırım'ı ilhak ettiğini duyurmuştur. Bu durum bir yandan Ukrayna'da ortaya çıkan krizin çözüme ulaşamamasına yol açarken diğer yandan başta Almanya olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerinin Rusya'ya karşı izleyecekleri politikaları yeniden gözden geçirmeleri gerekliliğini doğurmuştur.

Ukrayna'nın Rusya Açısından Önemi

Ukrayna Rusya açısından jeopolitik ve güvenlik bakımından taşıdığı önemin yanı sıra tarihsel ve kültürel açılarından da öneme sahiptir. Rus kültürünün temellerinin 882-1240 tarihlerinde bugünkü Kiev'de atılmış olması Ukrayna'nın Rus anavatanının bir parçası olarak görülmesine neden olmakta iken bu toprakların özellikle doğuda kalan kısımlarında yaşayan Rus nüfus ise Rusya'nın günümüzde Ukrayna'ya duyduğu ilginin duygusal ve meşrulaştırıcı gerekçesini oluşturmaktadır. Rusya, Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde yoğunlaşan Rus nüfusun güvenliğini sağlamak ve burada başta Rusçanın konuşulması olmak üzere azınlık haklarının sağlanmasını garanti almak suretiyle bölgedeki etkisini devam ettirmeyi amaçlamaktadır. Diğer yandan Kırım Yarımadası'nın, Rusya'nın Karadeniz'e ve Karadeniz aracılığı ile de Akdeniz'e çıkışını sağlayan bölge olması açısından jeopolitik olarak önemi de oldukça fazladır. Rusya, tarih boyunca Azak Denizi ile Karadeniz'i birbirine bağlayan Kırım Yarımadası'na sahip olmaya önem vermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce Kırım Yarımadası Rusya'ya bağlı iken 1954 yılında kendisi de bir Ukraynalı olan Nikita Kruşçev Kırım'ı, o dönemde Sovyetler Birliği'ne bağlı olan Ukrayna'ya dâhil etmiştir. Bu büyük tarihsel hata bugün Rusya'nın bu en büyük üs için mücadele etmek zorunda kalmasının temel sebebini oluşturmuştur (Calamur 2014).

II. Katerina döneminden itibaren da Kırım'da bir Karadeniz filosu buldurmaya başlayan Rusya, Soğuk Savaş döneminde Sivastopol'de de bir üs oluşturmuştur. Rusya'nın Kırım'da bir Karadeniz filosu buldurması 1997 yılında Rusya Federasyonu'nun ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in Ukrayna ile gerçekleştirilen yoğun müzakereler sonrası, konu ile ilgili imzalanan bir anlaşma ile Rus filosunun 20 yıl süresince Sivastopol'de bulunmasını Ukrayna'ya kabul ettirmesi ile Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından da devam etmiştir. Ukrayna ayrıca topraklarının farklı bölgelerinde Rusya'ya başka üsler de kiralamış ve bunlar için yıllık olarak Rusya'dan 97 milyon dolar kira bedeli almıştır. Ukrayna Anayasası ülkede yabancı askerlerin buldurulmasına izin vermemekle birlikte özel bir madde yabancı askerlerin dönemsel olarak konuşlandırılmasına izin vermektedir (Akman 2014: 1). 2004 yılında Ukrayna'da meydana gelen Turuncu Devrim'in ardından Rusya'nın Ukrayna'daki üsleri sorgulanmaya başlanmışsa da Rusya yanlısı Yanukoviç'in iktidara gelmesinin ardından 2010 yılında Rusya'nın Karadeniz filosunun Kırım'da kalması ve 2017 yılında bu sürenin 25 yıllığına uzatılması konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Yanukoviç'in azledilmesi ile beraber Rusya'nın Ukrayna'nın tümünde etki oluşturabilme ihtimali ortadan kalkmış olduğundan bu devlet açısından en iyi seçenek Ukrayna'yı istikrarsızlaştırarak Rus nüfusun yoğunlaştığı Kırım gibi bölgelerde etkisini sürdürmek olmuştur. Ukrayna krizi Rusya'yı, buradaki demokrasi hareketlerinin Rusya'ya sıçraması ve Rusya'nın Ukrayna'da etkisini kaybetmesi ihtimallerinden ötürü de endişeye sevk etmiştir.

Rusya, Batı ile sınırını oluşturan Ukrayna'yı, bu toprağın Avrupa'ya giden Rus petrol ve doğal gazının % 80'inin geçtiği enerji nakil güzergâhında olmasından ötürü de hayati önemde kabul etmektedir. Ukrayna'daki krizin patlak vermesinin ardından Rusya enerji kaynaklarının geçişi için alternatif güzergâhlar aramaya yönelmiştir. Bununla birlikte Ukrayna'nın kendisinin Rusya'nın dış ticaretinde çok önemli bir konumu bulunmamaktadır. 2013 yılında Rusya'nın Ukrayna ile ticaret hacmi % 6'yı geçmemiştir. Bu devlet aynı yıl Ukrayna'ya çoğunluğunu doğal gaz ve petrolün oluşturduğu 23 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Bu durum Ukrayna'nın Rusya'nın ticaretinde çok büyük bir önem arz etmediğini göstermektedir.

Putin Ukrayna krizinde Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko'yu hiçbir zaman muhatap kabul etmemiş, krizin çözümünde muhatap olarak ABD ve Avrupa'yı almıştır. Ukrayna'daki krizi vekâlet savaşı olarak gören Putin açısından bu yaklaşım onun dost-düşman retoriğine uygun düşmüş ve Rus lider Batı'yı Rusya'yı istikrarsızlaştırmaya çalışan ana düşman olarak kabul etmiştir. Putin Batı ile yaşanan bu kriz sayesinde iç ve ekonomik politikadaki başarısızlıklarının yol açtığı eleştirilerden sıyrılma imkânı elde etmiştir (Meister 2014b: 2).

Almanya'nın Rusya ile İlişkileri ve Ukrayna Krizindeki Etkisi

Almanya ve Rusya'nın ilişkilerinin kökenleri asırlar öncesine dayanmaktadır. İlk Cermen boylarının önce bugünkü Ukrayna topraklarına yerleştikleri ve bir kısmının bu topraklar üzerinden Avrupa'ya geçtikleri bilinmektedir. 18. yüzyılda Avrupa'nın en büyük devletleri olan Prusya ve Rus imparatorlukları arasında önemli ilişkiler kurulmuştur. Rusya'yı Avrupa politikasında etkili bir aktör haline getiren Rus Çarı I. Petro, Batı medeniyetini Rusya'ya taşımak amacıyla oluşturduğu Bilimler Akademisi'ne Alman bilim insanlarını davet etmiştir. Büyük Frederick'e hayranlık duyan Çar III. Petro'nun kısa süreli yönetimi süresince de Rusya'da Almanların çıkarları korunmuştur. Avrupa'yı sarsan milliyetçilik hareketleri sırasında Prusya ve Rusya devletleri ortak hareket etmişler ve monarşilerini korumayı başarmışlardır (Riasanovsky vd. 2011: 258).

Rus Çarıçesi II. Katerina'nın Alman olması, Kaiser II. Wilhelm ile Çar II. Nikola'nın Britanya Kraliçesi Victoria'nın torunları olup kuzen olmaları Almanya ve Rusya'nın yönetici aileleri arasında evliliklerle kurulmuş akrabalık bağlarının en bilinen örnekleridir. Bu durum Alman kültürünün Rus saraylarına girmesini ve iki kültürün kaynaşmasını sağlamıştır (Riasanovsky vd. 2011: 263). II. Katerina'dan sonra tahta geçen bütün Rus çarları, Danimarkalı bir prensesle evlenerek istisna teşkil eden III. Aleksandr hariç, Alman prenseslerle evlenmişlerdir. Bu evlilikler sonunda son Rus çarına gelindiğinde Romanov hanedanı kanındaki Rusluk oranı 1/64'e düşmüştür. (Türk 2010: 334).

1764 yılında II. Katerina'nın Ukrayna topraklarının Alman çiftçiler tarafından işlenmesini sağlamak üzere bu topraklarda Alman kolonileri oluş-

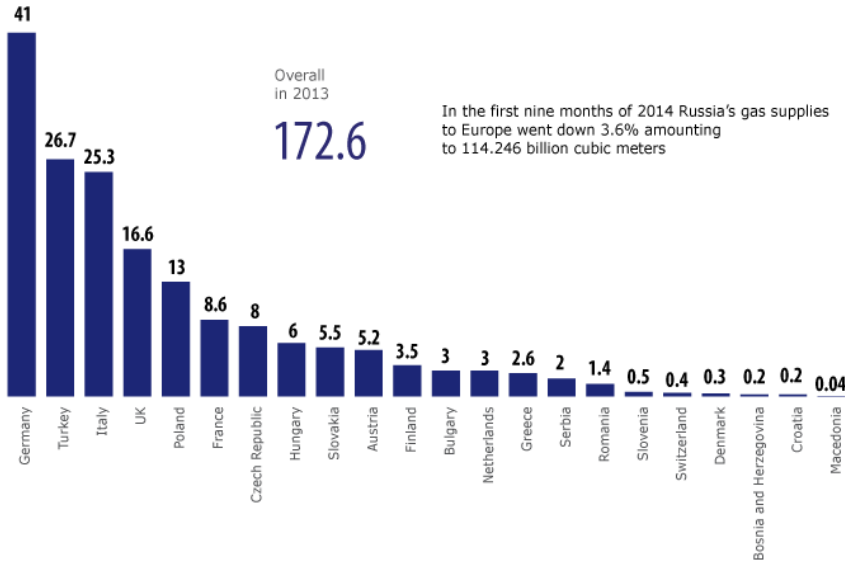
turulmasını desteklemesi ile birlikte Almanlar toprak, su ve özgürlük vaatleriyle Ukrayna'ya göç etmişlerdir. 1914 yılına gelindiğinde bu göç teşviklerinin etkisiyle Ukrayna'ya yerleşmiş bulunan Alman nüfusun sayısı iki milyona ulaşmıştır. Şu anda Ukrayna'da 18. yüzyılda bu topraklara göçmüş olan ve 2500'ü Kırım'da bulunan toplam 33 bin Alman kökenli kişi yaşamaktadır. Bu nedenle Almanya; Ukrayna ve Kırım'a özel bir ilgi duymaktadır.

1917 yılında Bolşevik Devrimi Alman İmparatorluğu'nun desteğiyle gerçekleşmiş, bunun yanı sıra Alman hükümeti İsviçre'de sürgünde bulunan Lenin'in Rusya'ya dönmelerini sağlamıştır. Ayrıca 1922 yılında Weimar Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'ni tanıyan ilk devlet olmuştur (Wilke 2014: 73). Bu durum Rus halkında Almanya'ya karşı bir sempati ve desteğin oluşmasını sağlamış, Rusya'nın Almanya'nın 1990 yılındaki birleşmesine en büyük desteği veren devlet olması ise Alman halkında Mihail Gorbaçov'a büyük bir saygı ve Ruslara karşı bir minnet duygusu oluşturmuştur. Öte yandan Almanya Rusya'sız bir Avrupa'nın istikrarlı ve refaha ulaşmış olamayacağına inanmıştır. Bu iki faktör Almanya ve Rusya arasındaki ilişkileri pekiştirmiştir. Almanya'da Rusya'ya karşı ilginin diğer Avrupa ülkelerinden çok daha fazla olması dolayısıyla Almanya, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliğine hiçbir zaman sıcak bakmamıştır (Rahr, 2014).

Almanya ile Rusya arasında tarihsel ilişkilerin oluşturduğu yakınlığın yanı sıra özellikle enerji alanındaki ekonomik bağımlılıktan kaynaklanan yakın ilişkiler de mevcuttur. Almanya'nın Rusya politikasında devamlılık söz konusu olmuştur. Tüm Alman hükümetleri Almanya ile Rusya arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirmeye öncelik vermişlerdir (Erlar 2013). 2006 yılında Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı bir raporda "ekonomik bütünleşme yoluyla yakınlaşma"dan bahsedilmiş ve Almanya'nın bu yolla Rusya'ya Avrupa'nın kurallı dünyasına uymakta yol göstermesini sağlamak hedeflenmiştir (Stelzenmüller 2009). Steinmeier 2008 yılında Rusya ile ilişkileri "Modernizasyon İçin Ortaklık" olarak, Merkel ise "Yenilik İçin Ortaklık" olarak tanımlamıştır.

Almanya Rusya'nın en büyük ticarî ortağı olup petrol ve gaz ihtiyacının üçte birini bu ülkeden karşılaması dolayısıyla Rusya'nın enerji kaynaklarına artan ölçüde bağımlı hale gelmektedir. Almanya, 2013 yılından itibaren Ukrayna'yı geçerek Rus doğal gazının en büyük alıcısı durumuna gelmiştir. Rusya'dan AB ülkelerine ulaşan 130 milyar metreküp doğal gazın 90 milyar metreküplük kısmını Almanya tek başına almaktadır. Almanya petrol ithalatının % 35'ini gaz ithalatının taş kömürünün % 25'ini ve doğal gazının % 40'ına yakını Rusya üzerinden gerçekleştirmekte olup bu gazın yarısı Ukrayna üzerinden geçmektedir (Meister 2014a: 11). Rusya tek başına Almanya'nın doğal gaz, petrol ve kömür ihtiyacının % 70'inden fazlasını karşılamaktadır (Sreekumar 2014).

RUSSIA'S NATURAL GAS EXPORT TO EUROPE IN 2013, bln cubic meters

<http://www.endofcrudeoil.com/2014/12/europes-natural-gas-suppliers-and.html>

Modernleşme ihtiyacı içinde bulunan Rus pazarı için ise Alman malları ve Alman yatırımları büyük önem taşımakta ve Rusya'da faaliyet gösteren yaklaşık olarak 6200 adet Alman şirketi bulunmaktadır. 2012 yılında Rusya'ya yapılan doğrudan yatırımlar 23 milyar Avro olmuştur. Bununla birlikte ikili ticaret hacmi 2013 yılında ortalama % 5 oranında gerileyerek 76,5 milyar Avro olmuştur. Bunun içinde Rusya'nın Almanya'ya ihracatı 40,14 milyar Avro, Almanya'nın Rusya'ya ihracatı 36,1 milyar Avro olmuştur. 2014'ün ilk 6 ayında Ukrayna krizinin etkisiyle ticaret hacminde % 6,3'lük bir gerileme olmuştur. Yine aynı dönemde Almanya'nın Rusya'ya ihracatı % 15,5 azalarak 15,3 milyar Avroya gerilemiştir. Buna karşın Rus ihracatı % 2,2 artarak 20,3 milyar Avroya ulaşmıştır. Almanya'nın Rusya'ya 2013 yılında gerçekleştirdiği yatırımların içerisinde % 23,7'lik kısmı makine ve tesisler oluşturmuştur. % 19,8'ini otomotiv sektörü, % 15,8'ini kimyasal ürünler ve % 7'sini elektronik malzemeler oluşturmuştur. Bu şekilde Almanya % 11,9'lük bir oranla Rusya'nın ithalatında, % 16,7 ile ilk sırada gelen Çin'den sonra ikinci sıraya yerleşmiştir. Rusya'nın en önemli ihraç ürünleri doğal gaz ve petrol başta olmak üzere hammaddelerdir. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler uzun süre boyunca olumlu seyretmiştir (BMW, 2014).

Der Handel nach Branchen

Diese Güter handelte Deutschland mit Russland – jeweils in Prozent der Warenexporte bzw. -importe

Export		Import	
Anteil an den Warenexporten im Jahr 2013	Veränderung zwischen Januar und Oktober 2014 gegenüber Vorjahreszeitraum in Prozent	Anteil an den Warenimporten im Jahr 2013	Veränderung zwischen Januar und Oktober 2014 gegenüber Vorjahreszeitraum in Prozent
Maschinen	22,5 -15,6	Erdöl und Erdgas	72,9 -13,5
Kraftwagen und Kraftwagenteile	21,1 -29,3	Kokerei- und Mineralerzeugnisse	11,7 30,4
Chemische Erzeugnisse	8,7 -3,2	Metalle	7,1 -5,0
DV-Geräte, elektrische und optische Erzeugnisse	7,0 -26,7	Kohle	2,4 -7,6
Elektrische Ausrüstungen	7,0 -17,6	Chemische Erzeugnisse	2,2 37,4
Gesamte Warenexporte	36 Milliarden Euro -16,5	Gesamte Warenimporte	41 Milliarden Euro -5,8

Ursprungsdaten: Statistisches Bundesamt

Institut der deutschen Wirtschaft Köln

© 2015 IW Medien - IWD 6

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı konusunda ilerleme kaydetmiş olmasına ve kendi iç kaynaklarından da enerji elde etmesine karşın 2018 yılında kömür madenlerinin işletimine son verecek olan Almanya'nın enerji bakımından dışa bağımlılığı devam edecektir. Bu durum Almanya'yı, Rusya'dan kaynaklanacak herhangi bir enerji kesintisine karşı son derece hassas hale getirmektedir.

Almanya ayrıca, Rusya'ya çeşitli uluslararası görevlerde ihtiyaç duyulmasından kaynaklı olarak bu devletin yapısal özelliklerinden faydalanmaya ve iklim değişikliği, gıda güvenliği, su kaynaklarının korunması gibi küresel sorunlarda işbirliğine ihtiyaç duymaktadır (Erler, 2013).

2010 yılında Rusya ile Almanya arasındaki stratejik ortaklığın güçlendirilmesi, vize kolaylığı, NATO-Rusya Konseyi'nin güçlendirilmesi gibi konular gündeme alınmıştır. Stratejik ortaklık;

- o Silahsızlanma ve silahların kontrolü,
- o Afganistan, İran ve Yakınoğu'daki uluslararası çatışmalarla mücadele,
- o Enerji güvenliği,
- o İklim değişikliği,
- o Organize suçlarla mücadele,
- o Ekonomik krizle başa çıkma,
- o Siyasî krizlerle mücadele konularını kapsamaktadır.

Ukrayna krizinin patlak vermesinin ardından Almanya; Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklediğini ve Kırım'ın Rusya'ya bağlanma kararını

kabul etmediğini açıklamışsa da, bu devletin Rusya'ya karşı tutumu beklenen sertlikte olmamıştır. Almanya Rusya'nın G-8'den çıkarılmasına karşı çıkmıştır (Dalaman, 2014). Ayrıca Merkel, bazı Doğu Avrupa devletlerinin, Almanya'nın Rusya ile imzaladığı Baltık boru hattı projesi anlaşmasından çekilmesi yönündeki isteklerini reddetmiş ve ABD'nin Doğu Avrupa ülkelerindeki savunma füzeleri sistemi planlarına karşı çıkmıştır (Stelzenmüller, 2009). Geçmişte Sovyet işgaline uğramış olan Doğu Avrupa ülkeleri Rusya'ya karşı ağır yaptırımlar uygulanmasını desteklerken bu ülke ile yakın ticari ilişkileri bulunan Almanya ve İngiltere gibi ülkeler sorunun diplomatik yollarla çözülmesine ağırlık vermişlerdir (Bayraklı 2014: 4). Almanya; İtalya ve Fransa ile birlikte Ukrayna konusunda Rusya ve AB arasında gerçekleştirilen müzakerelerin yeniden başlaması için uğraşmaktadır. Bu durum özellikle enerji konusundaki alternatifsizlikten kaynaklanmaktadır. Ayrıca AB'nin orta ve uzun vadede enerji tedarikçilerini çeşitlendirmesi dış politikada birliğe daha geniş bir hareket alanı sağlayacaktır (Majorvd. 2014: 70).

Ukrayna'nın coğrafi yakınlığı, Alman toplumunda krizin kapılarına dayanmış olduğu korkusunu uyandırmışsa da Almanya'nın dış politikadaki çekingen tavrı uluslararası arenada eleştirilerle karşılaşmakta ve bu devletin ekonomik gücüyle örtüşmemektedir. Bu tavır Almanya'nın tarihsel deneyiminden kaynaklanmaktadır. Çıkar ve strateji gibi savaşı çağrıştıran kavramları kullanmaktan kaçınan Almanya bundan ötürü dış politikada ortaklarında artık korku uyandırmamakla birlikte Polonya Dışişleri Bakanı Radoslaw Sikorski'ye göre, Almanya'nın pasifliği Almanya'nın gücünden daha korkutucu olarak kabul edilmektedir (Fücks 2014). Almanya Cumhurbaşkanı Gauck da, Almanya'nın dünya politikasında daha aktif rol oynaması ve daha fazla sorumluluk alması gerektiğini söylemiştir (Röttgen 2014b: 30-31).

Almanya'nın Ukrayna krizinin çözümünde en önemli rolü oynayabileceği ve Rusya'ya karşı izleyeceği sert politika aracılığıyla bu devlete baskı uygulayabileceği yönündeki algıya rağmen Almanya Rusya'yı karşısına almaya taraftar değildir. Almanya Dışişleri Bakanı Steinmeier, Avrupa'daki güvenliğin Rusya'ya karşı değil, aksine Rusya ile beraber sağlanabileceğini vurgulamışve Alman yetkililer her fırsattaRusya'nın izole edilmemesi, tam tersine kazanılması gerektiğini savunmuşlardır (Meister 2014a: 15). Rusya da Almanya'yı Avrupa Birliği içindeki en büyük ortak olarak gördüğünden ancak Almanya diğer Avrupa Birliği ülkeleri ile işbirliği sağlayarak Rusya'yı uzlaşmaya ikna edebilecektir (Meister2012).

2014 yılı Nisan ayında yapılan Allensbach anketine göre Almanların % 15'i Rusya ile ilişkilerin iyi seyrettiğini düşünürken % 76'sı kriz ile birlikte ilişkilerin bozulduğunu düşünmektedir. Aynı ankete göre Almanların % 68'i Rusya'yı bir dünya gücü olarak algılamakta olup 2008 yılında % 36'luk bir kesim Rusya'yı tehdit olarak görürken 2014 yılında bu oran % 55'e yükselmiştir. AmericanInstituteforContemporaryGermanStudies'in 2014 yılı Ma-

ysis ayında yaptırdığı bir ankete göre ise Almanların % 81'i Rusları güvenilir bulmamaktadır. Ayrıca yine Almanların % 48'i Rusya'ya yönelik yaptırımları yetersiz bulmaktadır. Öte yandan Almanların büyük kısmı Rusya'ya herhangi bir askeri müdahalede bulunulmasına taraftar olmamakla beraber Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliğine karşı çıkmaktadırlar (Priess 2014: 20).

Almanya Eski Şansölyesi Helmut Kohl'ün danışmanı Horst Teltschik Angela Merkel hükümetini, söz konusu hükümetin Rusya'ya yönelik politikasının plansız olması ve Ruslara, izledikleri agresif politikaların Almanya için kabul edilemez olduğunu göstermeye çalışırken ilişkileri kopma noktasına getirmiş olmaları dolayısıyla suçlamaktadır. Teltschik Merkel'e, Putin'e yaklaşıyor ya Almanya-Rusya arasında ikili görüşmeler yoluyla ya da AB ve NATO'nun da dahil olduğu çok taraflı görüşmeler aracılığıyla bu krizden çıkılması için bir yol bulması tavsiyesinde bulunmaktadır (Löhmann 2014: 29). Rusya'nın Batı ile ilişkilerinin düzeltilebilmesi için NATO'nun genişlemesi de Rusya'nın kabul edebileceği kadar olmalı ve NATO'nun genişlemesi NATO-Rus ilişkileriyle eşgüdümlü gitmelidir (Ischinger 2014: 19). Teltschik ayrıca Alman kamuoyunu Rusya'yı eleştirmesi, Soğuk Savaş tabirini kullanması ve Soğuk Savaş döneminde bile kullanılmamış olan karşı önlemler almaktan bahsetmelerinden dolayı için eleştirmekte, yaptırımların devleti değil, halkı cezalandırıcı olacağını söyleyerek yaptırım uygulanmasına karşı çıkmaktadır. Teltschik, Putin'in liderliğinin kalıcı olmadığını ve gelecekte Rusya ile işbirliği seçeneklerinin açık tutulması gerektiğini vurgulamaktadır (Löhmann 2014: 29). Almanya'nın Rusya uzmanı Stefan Meister'e göre ise Rusya'ya karşı yaptırım uygulanması tehdidinin tehditten ibaret kalması ihtimali güçlü olup bu devlete karşı daha ağır yaptırım kararları alınabilmesi kuşkuludur. Nitekim bazı AB ülkeleri yaptırım kararlarına uymayarak Ukrayna krizini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır (Höppner 2014). Rusya'ya uygulanan yaptırımlar Putin'in toplum üzerindeki etkisini artırıcı niteliğe sahip olacağından beklenen etkiyi doğurmayacaktır (Grätz vd. 2014: 37). Yaptırımlar ayrıca Rusya'da bulunan 6 bin Alman şirketi açısından felakete yol açabilir. Almanya'nın, Rusya'nın güvenlik konusunda işbirliğine yanaşmayacağını göz önünde bulundurarak yeni bir güvenlik ve dış politika konsepti oluşturması gerekmektedir. Zira Rusya'nın Ukrayna karşısında izlediği tutumu agresif ve istikrarsızlaştırıcıdır. Rusya'nın kazanılarak Avrupa güvenliğinin bir parçası haline getirilmesi gerekmektedir (Röttgen 2014a).

Avrupa ülkeleri, Rusya ile ekonomik bütünleşme sağlanmasının demokrasi ve değerleri beraberinde getireceğini düşünmüşlerse de Rusya ile Batılı devletler arasında demokrasi ve değerlere bakışın çok farklı olduğu gerçeği göz ardı edilmiştir. Birçok Rus, Sovyetler Birliği'nin dağılmasını bir çöküş ve aşağılanma dönemi olarak algılamıştır (Röttgen, 2014a). Bundan dolayı Rusların Batı ve Batı değerlerine yakınlaşması kolay kolay söz konusu olmayacaktır. Almanya da Rusya ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin

modernizasyon ve demokratikleşmeyi de beraberinde getirmesini istemişse de özellikle Rus elitler teknoloji transferi ve yatırımlara ilgi duymuş, hukukun üstünlüğü ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi gibi Alman hedeflerine karşı çıkmışlardır. Almanya 1970'li ve 1980'li yıllarda "yakınlaşarak değişim" politikası izlemişse de bugün, doğal gaz ve petrol ticaretinden büyük gelirler elde eden ve Batı tarafından Sovyet sonrası bölgede bölgesel güç olarak algılanmak isteyen Rus elitlerin uzun vadeli modernizasyona sıcak bakmamalarından dolayı bu politikayı sürdürmemektedir (Meister 2012). Öte yandan Rusya'daki değişim Rus elitlerce değil, Rus toplumuna getirileceğinden yatırımların elitlere değil Rus toplumuna yapılması gerekmektedir (Meister 2014a: 15). Bu nedenle başta Almanya olmak üzere AB ülkelerinin Rusya'daki sivil toplum kuruluşlarına destek vermeleri gerekmektedir (Majorvd. 2014: 70). Bununla birlikte Rus elitler de Rusya'nın Batı'ya karşı değil, Batı ile birlikte başarılı olabileceğinin farkında olup Rusya'nın ne demokrasiye ne de Putin'in yayılcı politikasına ihtiyacı olduğunu düşünmektedir. Ukrayna krizinden bir fayda elde edemeyecekleri ve yeni bir soğuk savaştan kazanç sağlayamayacakları için bu krizin sürmesine taraftar olmayıp istikrarlı bir Rusya'yı arzulamakta olan Rus elitlerin, Rusya'nın Batı'dan farklı oluşuna saygı gösterilmesi ve kendi kazançlarının riske girmemesi koşulu ile Batılı devletlerle uzlaşmaya gitmeleri mümkün olabilecektir (Piatov 2015).

Sonuç

Rusya'nın Ukrayna'daki rejim değişikliğine müdahalesi ve Kırım'ı ilhak ettiğini açıklaması ile çıkmaza giren Ukrayna sorununun çözümlenmesinde AB ve NATO gibi çok taraflı uluslararası örgütlenmelerin ve özellikle bu örgütlerin içerisindeki Avrupalı üyelerin oynayacağı rol önem taşımaktadır. Krizin çözümünde Avrupalı devletlerin Rusya'ya karşı izleyecekleri politikanın etkili olup olmayacağı özellikle Almanya'nın tavrına bağlı olacaktır.

Almanya'nın Ukrayna'daki krize yaklaşımı reel politiğe uygun olarak Rusya'yı dışlamadan Avrupa güvenliğini sağlamaya yöneliktir. Almanya'nın enerji alanında Rusya'ya olan bağımlılığı bu devlete karşı sert bir politika izlemesini güçleştirmektedir. Almanya'nın Rusya'ya karşı ılımlı politikasında ayrıca, geçmişte Rusya'nın Almanya'nın birleşmesine destek vermiş olmasının da etkisi bulunmaktadır. Sovyetlerin dağılmasından sonra yaşanan aşağılanmadan kurtulmak için bir düşmana ihtiyaç duyan Rusya Batı'ya karşı çok rahat cephe alacak durumdadır. Rusya'nın Batı ile ilişkilerinin düzelmesinde ve Ukrayna'daki krizin Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliğini, bunun yanı sıra bu topraklarda yaşayan Almanlar ile diğer azınlık halkların haklarının korunmasını sağlayacak biçimde çözülmesinde Almanya en büyük role sahip AB ve NATO üyesi durumundadır.

KAYNAKÇA

- AKMAN Halil (2014). "Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu", *TurkishStudies*, 9(1): 1-20.
- BAYRAKLI Enes (2014). "Avrupa Birliği'nin Ukrayna Kriziyle İmtihani", *SETA Perspektif*, Sayı 40, <http://file.setav.org> (23 Ocak 2015).
- BUNDESMINISTERIUM FÜR WIRTSCHAFT UND ENERGIE-BMWI (2014). "Russland-Wirtschaftliche Beziehungen", <http://www.bmwi.de> (5 Şubat 2015).
- CALAMUR Krishnadev (2014). "A Gift To Ukraine Becomes A Political Flash Point", <http://www.npr.org/blogs> (4 Şubat 2015).
- DALAMAN Cem (2014). "Almanya: Moskova ile Diyalog Kesilmemeli", <http://www.amerikaninsesi.com> (25 Ocak 2015).
- ERLER Gernot (2013). "In Sachen Ukraine gibt es in der EU zu viele Fehleinschätzungen", <https://zeitschrift-ip.dgap.org> (5 Şubat 2015).
- FISCHER Sabine (2014). "Eskalation der Ukraine-Krise", *Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP-Aktuel* 13, Berlin.
- FÜCKS Ralf (2014). "Raus aus der Komfortzone", <https://zeitschrift-ip.dgap.org> (7 Ocak 2015).
- GRÄTZ Jonas / CHRISTIE Edward Hunter (2014). "Die Politische Meinung", 528 (59): 35-39.
- HIMMELREICH Jörg (2014). "Schluss mit dem Russland-Komplex", *Wie eine deutsche Politik der Verantwortung aussehen muss*, <https://zeitschrift-ip.dgap.org> (20 Ocak 2015).
- HÖPPNER Stephanie (2014). "Meister: Deutschland spielt Schlüsselrolle", <http://www.dw.de> (6 Şubat 2015).
- ISCHINGER Wolfgang (2014). "Baumängel am 'gemeinsamen Haus.'", *Internationale Politik*, Sayı 3: 19-21.
- KUZMIN Denys / MAKYMENKO Iryna (2012). *Analysis of the EU -Ukraine relations in the context of the Association Agreement and related documents and the EU 2014-2020 Financial perspective*, Odesa.
- LÖHMANN Berndt (2014). "Türen nie zuschlagen! Warum der Westen weiter mit Russland reden muss", *Die Politische Meinung*, 528 (59):24-29.
- MAJOR Claudia / PUGLIERIN Jana (2014). "Eine neue Ordnung. Der Ukraine-Konflikt stellt die Weichen für Europas Sicherheit", *Internationale Politik*, Sayı 6: 62-71.
- MEISTER Stefan (2012). "Deutsche-Russland-Politik", <https://zeitschrift-ip.dgap.org> (Erişim 5 Şubat 2015).
- MEISTER Stefan (2014a). "Die Putin-Krise: Europa muss den Dialog mit der russischen Zivilgesellschaft intensivieren", *Internationale Politik*, Sayı 3: 8-15.
- MEISTER Stefan (2014b). "Putin richtig verstehen: Warum die Ukraine-Krise eine Russland-Krise ist", *DGAP Standpunkt*, No. 6: 1-3.
- MORRIS Chris (2014). "Crimea referandum: Voters 'back Russia Union'", <http://www.bbc.com> (4 Şubat 2015).

- ÖZDAL Habibe – ÖZERTEM Hasan Selim – HAS Kerim – YEGİN Mehmet (2014). “Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batı’nın Tutumu”, *USAK Analiz*, No 28.
- PIATOV Filipp (2015). “Niestand es schlechter um Putin”, <http://www.welt.de> (9 Şubat 2015).
- PRIESS Frank (2014). “Russland Verstehen. Die Politische Meinung”, 528 (59): 18-23.
- PUGLIERIN Jana (2014). “Wirdürfen die Annexion der Krim nicht ein fachhinnehmen!”, <https://dgap.org> (4 Şubat 2015).
- RAHR Alexander (2014). “Russland-Deutschland-Jahr: Konkrete Schritte auf einanderzu”, <http://de.beta.rian.ru> (5 Şubat 2015).
- RIASANOVSKY Nicholas V. – STEINBERG Mark (2011). *Rusya Tarihi: Başlangıçtan Günümüze*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- RÖTTGEN Norbert (2014a). “Putin hat keine zukunfts vision für Russland”, <https://zeitschrift-ip.dgap.org> (5 Şubat 2015).
- RÖTTGEN Norbert (2014b). “Mehrdebatieren – und europäisieren”, *Internationale Politik* Sayı 4: 30-33.
- SAĞLAM Mühdan (2014). “Kronik 21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69 (2):435-444.
- SREEKUMAR Arjun (2014). “Which country relies most heavily on Russian gas?”, <http://www.usatoday.com> (25 Ocak 2015).
- STELZENMÜLLER Constanze (2009). “Germany’s Russia Question”, <http://www.foreignaffairs.com> (23 Ocak 2015).
- STUART Susan (2008). “Die Konstruktion des Feindbilds Westen im heutigen Russland”, Berlin.
- ŞENAY Furkan – KOÇAK Muhammet (2014). “Avrasya’nın Jeopolitik Anaharı Ukrayna Üzerinde Güç Mücadelesi”, *SETA Analiz*, Sayı 106, Ağustos 2014, <http://file.setav.org> (23 Ocak 2015).
- WILKE Manfred (2014). “Jenseits von Rapallo”, *Die Politische Meinung*, 528 (59): 69-75.